

ідеологічну доктрину Д. Донцова. Але обидва письменники були представниками вже якісно іншої західноукраїнської й еміграційної літератури, котра в міжвоєнну добу здобула нові інтелектуальні та художні імпульси. Очевидно, коли б авторка в окремому розділі *концептуально* окреслила найважливіші ідейно-культурні тенденції доби, визначила пріоритети галицької літератури в нових умовах (треба справедливо зауважити, що частково це завдання зреалізовано у вступі), то потреба в таких натяжках і штучних заувагах відпала би сама собою.

Кілька слів варто сказати про особливості дослідницького стилю, що позначений передусім лаконічністю, але водночас і повнотою охоплення проблеми, чіткістю викладу, неупередженістю міркувань і суджень. Усе це сприяло виробленню науково-об'єктивного, опертого на серйозну теоретико-методологічну основу погляду на ідейно-художнє багатство вагомої частини української духовної спадщини, якою була галицька література міжвоєнної доби. За це належить щира подяка авторці. Однак окремі моменти в її стилі потребують коректури: варто уникати цитат, які сучасне літературознавство перетворило на штампи, занадто довгих синтаксичних конструкцій, що утруднює сприйняття наукового тексту, зрештою – російських традицій у передачі іншомовних прізвищ (німецьке *Freud* у монографії передано як *Фрейд*) тощо.

Науковій переконливості книжці надають опора на філософські та мистецтвознавчі праці (наголошу, що серед цитованих джерел вагоме місце посідають дослідження польських авторів, зокрема Є. Квятковського і Т. Парніцого), біографії, літературна критика і, головне, власні

глибокі роздуми авторки. Цитат на сторінках монографії чимало, але вони сприймаються не як звичайні дослівні витяги чи виписки з інших текстів, орієнтовані на діалог із реципієнтом, а як авторитетні джерела, що з максимальною повнотою виражають сутність наукової позиції дослідника. Ефект полягає в тому, що голос кожного цитованого письменника чи літературного критика глибоко індивідуальний, але ці голоси разом із голосом самої дослідниці зливаються в могутній потік думки про долю української нації у ХХ столітті та її політичне й культурне майбутнє. Власні роздуми та висновки науковця подано без застосування супермодних інокультурних філософських моделей, у доступній формі, позбавленій постмодерної гри складними і незрозумілими термінами. Тож монографія Н. Мафтин – це не популяризація досягнень попередників, а наслідок тривалої професійної роботи з художнім матеріалом. Літературознавець успішно довела, що духовна реконкіста Галичини 20-30-х років – надто глибокий і суперечливий процес, пов'язаний зі складною боротьбою українських митців за збереження коду національної культури. Це була відповідь на різні імперські моделі, що виключали право українців на інакшість і передбачали тотальне нищення будь-яких проявів індивідуальності.

Книжка Н. Мафтин, де штивність наукового видання вміло поєднано зі стриманою емоційністю і несподіваністю думок, не тільки цікава як наукова праця, а й досить актуальна сьогодні, оскільки дає оригінальну інтерпретацію “духовних запитів нашої епохи” (С. Кримський).

м. Вінниця

Ірина Руснак

ПРО ЩОДЕННИКИ, ПРИЧЕТНІ ДО ТВОРЕННЯ ІСТОРІЇ

[Галич О.А. У вимірах non fiction: Щоденники українських письменників ХХ ст. – Луганськ: Знання, 2008. – 200 с.]

Письменник – це завжди загадка. Ми постійно намагаємося пізнати грані його неповторного світу не лише за допомогою творів, а й листів, щоденників,

спогадів, бо в кожному з цих документів – частина душі митця, його емоції та переживання, коди розуміння світу, секрети творчої лабораторії, невідоме

й інтимне, приховане від байдужого чи неуважного читача.

У документах, що висвітлюють життя і творчість письменника, кожен факт, епізод чи деталь важливі. Тому цілком зрозуміло, що в монографії О.Галича “У вимірах non fiction: Щоденники українських письменників ХХ ст.” простежується відповідальність її автора, вимогливого вченого, людини, яка усвідомлює, що читати щоденники, ці сповіді душі, і доносити до загалу їхню суть – справа надзвичайно складна й відповідальна, і водночас це своєрідне (дароване не кожному!) уміння якоюсь мірою пережити і зрозуміти життя письменника, обережно доторкнутися до “інтиму митця праці”.

Обравши для дослідження щоденники В.Винниченка, М.Драй-Хмари, П.Тичини, А.Любченка, О.Довженка, О.Гончара, К.Москальця та ін., залучаючи різні види літературознавчого аналізу, О.Галич мав на меті подати теорію і практику щоденника в національній літературі ХХ ст., з’ясувати специфіку щоденника як жанру мемуаристики, окреслити особливості його поетики.

Рецензована праця має своїх “попередниць” – теоретичні праці О.Галича “Українська письменницька мемуаристика: природа, еволюція, поетика” (К., 1991), “Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи” (Луганськ, 2001), що свідчать про системний підхід ученого до вивчення щоденника як жанру мемуарної літератури.

У монографії автор означив одну з головних “навколощоденникових” проблем: “Незважаючи на те, що щоденниковий жанр існує кілька тисяч років, досі не має навіть більш-менш узгодженого в середовищі науковців його визначення” (33). Для означення площини дискусії про співвідношення понять “мемуарна література” й “щоденник” О.Галич висвітлює різні позиції літературознавців, аргументовано мотивуючи свою думку.

На перший погляд видається, що власне аналіз жанрових особливостей письменницьких щоденників (розділ II) обрамлений теоретичними частинами (розділ I, розділ III). Проте в усіх розділах монографії зустрічаємо широке, супроводжуване коментарями цитування щоденників – це допомагає студентам, науковцям, освітянам, кому

вона адресована, намалювати досить повний творчий портрет письменника, людини, громадського діяча (наприклад, В.Винниченка, О.Гончара та ін.).

У вступній теоретичній частині другого розділу О.Галич аргументовано, на конкретних прикладах розглянув жанрову специфіку щоденника як окремої форми сучасної мемуарної літератури; назвав головні її особливості: суб’єктивність, ретроспективність, документальність, наявність двох часових планів, відсутність одного часового виміру, концептуальність. Дослідник з’ясовує і специфічні ознаки щоденника: відносна регулярність записів, цілісність, уривчастість, фрагментарність, незавершеність думки тощо. Чітко сформульовані ознаки увиразнюють стрункість монографії, наукову вмотивованість висновків.

Цілком зрозуміле намагання вченого зауважити тяглість жанру щоденника: “Щоденник є одним із найдревніших жанрів мемуарної прози. Його зародження відбулося ще в сиву давнину, і він формувався протягом досить значного часу, вбираючи в себе національні традиції, побут, уклад життя, історію українського народу” (53). Витоки українського щоденника, на думку О.Галича, слід шукати в перекладних історичних хроніках Іоанна Малали, Георгія Амартола, Георгія Синкелла. У такий спосіб дослідник націлює на сприйняття й розуміння щоденника як органічної складової літературного процесу, як факту творення історії. З огляду на це підрозділ 2.2, де розглядається еволюція жанру щоденника в дореволюційну добу, – важлива складова в осмисленні тяглості щоденникового жанру. Говорячи про історичні умови та розвиток цього жанру в Україні, автор залучає до аналізу щоденники В.Стуса, Ю.Смолича, В.Симоненка, Григора Тютюнника, В.Захарченка, І.Дзюби, П.Сороки та ін.

Із цитованих документальних матеріалів випрозорюються сторінки життя України, історія душі письменника, особливості його характеру, світовідчуття, світобачення, ставлення до влади, участь у літературному та навкололітературному житті, філософські роздуми про долю людства.

Промовисті назви підрозділів другого розділу (як то: “Найінтимніші записи моїх думок”). Жанрові особливості щоденника Володимира Винниченка; “Кардіограма

суспільних настроїв...”. Жанрові особливості щоденника Михайла Драй-Хмари; “Страшенно хочеться працювати”. Специфіка щоденника Аркадія Любченка; “Моя сонячність – це теж правда!”. Особливості щоденникових записів Олеса Гончара; “Ми знаходимося на переломі...”. Спроба постмодерних щоденників Костянтина Москальця) – це не лише промовисті мікропортрети письменників, озвучення деяких специфічних ознак щоденників, а й відгук-реакція О.Галича – ученого й людини – на щоденникові сповіді митців слова, його оцінка творчості самотніх українських письменників.

На специфіку щоденника, зауважує О.Галич, впливає той життєвий матеріал, що лежить в основі записів українського письменника. Скажімо, аналізуючи щоденник В.Винниченка, він наголошує, що саме бачення історії українського народу на різних етапах його розвитку – у складі Російської імперії, потім Української Народної Республіки та гетьманату, перебування у складі СРСР – один із тих специфічних моментів, що відрізняє щоденник цього митця від інших подібних творів українських митців. Щоденник М.Драй-Хмари зміцнює пафос особистості, людини енциклопедично розвиненої, духовно багатой, здатної на нестандартне мислення, активний вияв власного “я” в тексті.

Другий розділ монографії засвідчує ретельну роботу О.Галича зі щоденниками. Дослідник наголосив на важливості вчитування в текст, відшукувати підтекст. Звісно, така робота вимагає глибокого знання біографії письменника, його естетичних концепцій, як, скажімо, щемливі спогади О.Гончара про батьків (119). У рецензованій монографії простежується виважений підхід дослідника до аналізу щоденників, адже читання таких матеріалів – завжди долучення до глибин особистості. Письменник зацікавлений у тому, щоб його сприйняли і зрозуміли, а отже, налаштовує читача на інтимне, особливо довірливе ставлення до власного “я”.

О.Галич виявляє самотність щоденника кожного письменника, увівши документ у широкий контекст подібних зразків. Учений висновує, що в жанровому відношенні записи, наприклад, О.Гончара досить складні, зовсім не схожі на щоденники інших авторів. Дослідник зауважує їхне

багатоголосся, потужний лірико-філософський струмінь, виявляє ознаки класичного щоденника, філософські роздуми з начерками майбутніх художніх творів. Щоденник О.Гончара, аргументовано доводить О.Галич, – специфічний концепт часу, який охоплено записами митця, де межа між філософськими поглядами на світ і на своє місце в ньому і власне художнім узагальненням дійсності досить тонка, іноді розмита. У щоденниках К.Москальця передусім проглядається постмодерне бачення світу, час “несувітньої суєти, де часто відбуваються незрозумілі речі” (125).

Щоденники українських письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст. О.Галич осмислює “у вимірах non fiction”, різноаспектно, дошукуючись істини, не намагаючись приховати щось незручне чи невідгідне в біографії їхнього автора. Дослідник гранично об’єктивний у коментарях. Добре знання біографії, характеру письменника, а також особливостей літературного процесу, історичних умов тощо допомогли автору рецензованої праці бути максимально справедливим. Так, скажімо, у щоденникових записах В.Винниченка зустрічаємо не зовсім звичну для нас характеристику політичних діячів, письменників (наприклад, М.Грушевського, А.Ніковського, С.Петлюри). На всіх такого типу записах, узагальнює О.Галич, апелюючи до думки Г.Костюка, лежить “тавро його неспокоїної, могутньої, яскраво-суперечливої, але сильної і чесною особистості, його безнастанних пошуків правди, добра і щастя для людей” (71). Такі та подібні висновки й узагальнення підсилюють пізнавальну вартість цих щоденників.

У третьому розділі монографії серед засобів та прийомів творення щоденникового жанру автор називає, ілюструючи прикладами, алюзію, анафору, епіфору, градацію, деталь, замовчування, а також з’ясовує композиційний рівень поезики щоденника, специфіку відтворення хронологу, своєрідність виявлення авторської свідомості тощо. Цей матеріал посутньо доповнює корпус теоретичних проблем щоденника як жанру мемуарної літератури, увиразнює творче обличчя українських письменників і водночас готує читача (студента, вчителя, учня) до вдумливого сприймання й потлумачення

щоденників. Дослідник пропонує власні рецепти читання щоденників, як то: “Щоб зрозуміти замовчуване, недомовлене, читачеві треба на якийсь час стати науковцем, щоб після ретельних пошуків з’ясувати сутність замовчуваного” (158). У такий спосіб О.Галич наголошує: щоденники – не розрадливе чи принагідне читиво на канапі біля телевізора, а напружена робота душі й серця. І як українцеві йому болить доля щоденників В.Винниченка, О.Довженка, В.Чередниченко, що з різних причин не друкувалися вповні.

Монографія О.Галича струнка архітектонічно та змістово: чітко сформульовані розділи, підрозділи, логічний виклад основного матеріалу, наявність ґрунтовних частин, що сприяє засвоєнню матеріалу. У способі подачі відчувається багаторічна практика О.Галича – викладача й ученого. Рецензована праця на часі і стане важливою ланкою у складному процесі осмислення щоденників українських письменників як документів історії.

м.Суми

Ларуса Горболіс

ЛП

ШЕВЧЕНКІВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ В КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА

В Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка в березні відбулася щорічна Всеукраїнська наукова конференція, присвячена 195-річчю від дня народження Тараса Шевченка, в якій узяли участь переважно викладачі, аспіранти та студенти університету, а також представники інших вузів столиці та України. Тематика конференції охоплювала широке коло актуальних проблем шевченкознавства в літературознавчому, фольклористичному, мовознавчому аспектах, творчість Т.Г. Шевченка розглядалася і в контексті світової літератури. На пленарному засіданні виступили Ю.Ковалів (“Кордоцентричний екзистенціаль лірики Тараса Шевченка”), Т. Лебединська (“Тарас Шевченко і Петербург”), Г.Штонь (“Духовна структурованість вірша Тараса Шевченка”), Н.Слухай (“Панкосмізм поетичного світу Тараса Шевченка”), А.Ткаченко (“Поезії Тараса Шевченка і критерії художності”), Р.Радишевський (“Польська рецепція Тараса Шевченка в оцінці Володимира Гнатюка”), який також представив перше повне видання “Кобзаря” польською мовою. На секційних засіданнях були заслухані, зокрема, доповіді П.Білоуса “Конфлікт висловлювання у поемі “Марія” Т.Шевченка”, В.Сулими “Біблійні географічні назви як концепти і їх художньо-стилістична функція в поезії Т. Шевченка”, С.Росовецького “Актуальні проблеми взаємозв’язків творчості Т. Шевченка з українським фольклором”, В.Яременка (Хмельницький) “Мотивування вибору Т. Шевченком для виготовлення офорту твору Рембрандта “Притча про робітників на винограднику”, О.Бороня “Шевченкознавчі інтерпретації Юрія Барабаша”, К.Шевякової “Тарас Шевченко в житті Марії Заньковецької” та низка ін. Виступи асп. О.Паращук “Т.Шевченко і літературний канон: сучасний погляд, трактування, роздуми” та студ. М.Антоновської “Парадигма освіти і виховання у повістях Т.Шевченка “Музыкант” і “Не-счастный” викликали жваве обговорення.

Робота конференції засвідчила поступальний розвиток шевченкознавства не лише в межах університету, а й у всеукраїнському масштабі. Обнадійливими були спроби окремих молодих дослідників запропонувати нові, подекуди несподівані ракурси вивчення Шевченкової творчості, відійти від усталених оцінок, заявити свіжий погляд досі не розв’язані проблеми. Утім не бракувало виступів на вже не раз заявлені в шевченкознавстві теми, реалізовані в низці публікацій. Загалом проведення університетської конференції у форматі дискусій, зацікавленого обміну думками якнайбільше сприяє активізації шевченкознавчих досліджень в Україні.

Олександр Боронь